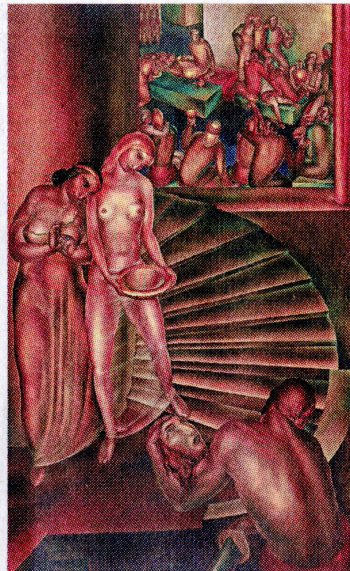

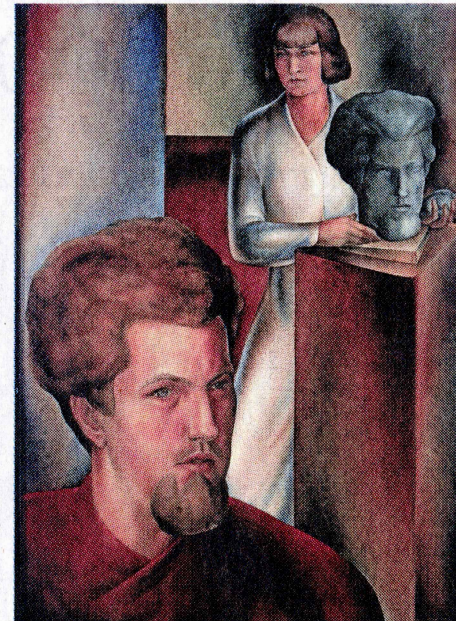

Narodna galerija
Razstava nekaterih
manj znanih
ali pozabljenih
Kraljevih stvaritev,
ki so jih v času
nastanka
postavljali
v vrh umetnosti

Uradna mednarodna potrditev
je bila za Toneta Kralja zelo
pomembna. FOTO NARODNA
GALERIJA

Tone Kralj: *Saloma*, 1931, olje na
platnu FOTO GALERIJA BOŽIDAR-
JA JAKCA – MUZEJ MODERNE IN
SODOBNE UMETNOSTI

Tone Kralj: *Lastna podoba z ženo*, 1932, olje
na platnu FOTO GALERIJA BOŽIDARJA JAKCA –
MUZEJ MODERNE IN SODOBNE UMETNOSTI

Tone Kralj: *Dobrotnik (Kristus ozdravlja bolne)*, 1930, lito-
grafija FOTO GALERIJA BOŽIDARJA JAKCA – MUZEJ MODERNE
IN SODOBNE UMETNOSTI

Zadnja večerja Toneta Kralja

Opus Toneta Kralja tudi dobrih 50 let po njegovi smrti ponuja pre-senečenja. Več jih bo na razstavi *Tone Kralj (1900–1975): vizionar-ski mistik*, ki jo bodo danes odprli v Narodni galeriji. Magnet za oči obiskovalcev bo monumentalna, domala trimetrška *Zadnja večerja* s konca dvajsetih let 20. stoletja, s katero si je utrjeval mednarodno kariero in bo po domala stoletju ter zahtevnih restavratorskih posegih prvič našla stik z javnim pogledom. Podobno velja za nekaj let mlajšo sliko *Saloma*.

VOJKO URBANČIČ

Toneta Kralja, ki je kot umetniški unikum z monumentalnimi galerijskimi deli, kipi in izjemnim naborem fresk v cerkvah, z grafikami, risbami, ilustracijami in oblikovalskimi izdelki vsestransko prisoten v slovenskem kulturnem prostoru, bo tokrat mogoče spoznati prek 84 del. Težišče bo na ključnem izseku njegovega opusa v času formiranja in mednarodne afirmacije v dvajsetih in tridesetih letih 20. stoletja. Razstava je plod sodelovanja Narodne galerije z Galerijo Božidarja Jakca – Muzejem moderne in sodobne umetnosti v Kostanjevici na Krki, sicer sedežem številnih stalnih zbirk, med katerimi sta tako zbirka Toneta Kralja kot pet let starejšega brata Franceta, ki mu je bil prvi in najpomembnejši mentor.

V Kostanjevici bodo delom iz Tonetove zbirke privoščili dolg oddih v prestolnici – razstavi bo pripadel termin do 30. avgusta –, povod za to je tehnična in konceptualna prenova kostanjeviške zbirke. Drug povod sta lanski obletnici, 125. obletnica umetnikovega rojstva in omenjena 50. obletnica smrti. Ob razstavi je napovedan katalog z novo študijo direktorja kostanjeviške galerije Gorana Milovanovića.

Vpogled v leta formiranja

Značilen umetniški izraz Toneta Kralja se je izoblikoval v dialogu z evropskimi modernističnimi tokovi, od simbolizma in ekspresivne figuralike do nove stvarnosti in monumentalnega realizma, je zapisal Milovanović in o zgodnjih vzorih nanj izpostavil vpliv švicarskega simbolista Ferdinanda Hodlerja, pri njegovem obratu k monumentalni figuraliki pa vzporedne severnoitalijanske vzore, denimo likovne rešitve Achilleja Funijs iz skupine Novecento. »Dela iz obdobja od poznih dvajsetih do sredine tridesetih let [20. stoletja], ki jih predstavljamo na tej razstavi, nam omogočajo natančno branje njegovega zavestnega vstopa v prostor nove stvarnosti in sorodnih evrop-

skih realizmov. Ta premik ni rezultat izoliranega slogovnega razvoja, temveč je tesno povezan z njegovimi neposrednimi razstavnimi izkušnjami, predvsem z *Beneškim bienalom*,« je poudaril Milovanović.

Kraljevi mednarodni afirmaciji je mogoče slediti predvsem prek treh nastopov na *Beneških bienalih* med letoma 1926 in 1930. Ti so mu zatem v tridesetih letih odprli vrata razstavišč v Antwerpnu, na Dunaju, v Londonu, Milanu, Padovi, Leipzigu, Amsterdamu, Saarbrücknu, Parizu in drugod. Med njimi so bile

tudi pomembne razstave sakralne umetnosti kot poskus aktualnega soočenja cerkvene tradicije z modernističnimi slogi, vključno z arhitekturnim racionalizmom in futurizmom, ter oblikovanje novih standardov za opremo cerkva. Uradna mednarodna potrditev je bila za Kralja zelo pomembna, kazala se je tudi v njegovih cerkvenih poslikavah doma.

Z mednarodno razstavo sakralne umetnosti v Padovi leta 1931 je povezana tudi monumentalna *Zadnja večerja* iz zbirke Narodne

galerije. Kralj jo je predstavil na tej razstavi, iz Padove pa se je vrnil s srebrno medaljo, kar je odmevalo v kritikah tujih medijev. Takoj zatem je sodeloval na veliki razstavi sodobne jugoslovanske umetnosti v amsterdamskem muzeju Stedelijk, ki je bila deležna močnih medijskih odzivov, je poudaril Milovanović. »Med drugim je belgijski kritik Wies Moens v amsterdamski reviji *De Tijd* zapisal, da spada Kraljevo delo skupaj z deli belgijskega umetnika De Troyerja med najboljše na razstavi, saj odgovarja duhu mlade

generacije. Umetnostni kritik in esejist François Van Caillie je Kraljeva dela povezal z misticizmom in genialnostjo, ki spominja na Fra Angelica, kar so pred tem pisali že France Stele in nekateri drugi domači kritiki, pogosto sta v intervjujih Fra Angelica kot zgled za cerkveno slikarstvo navajala tudi brata Kralj,« je zapisal.

Zadnjo večerjo je po besedah direktorice Narodne galerije Barbare Jaki zatem za Narodno galerijo odkupila dravska banovina, a je današnji čas – v muzeju so se

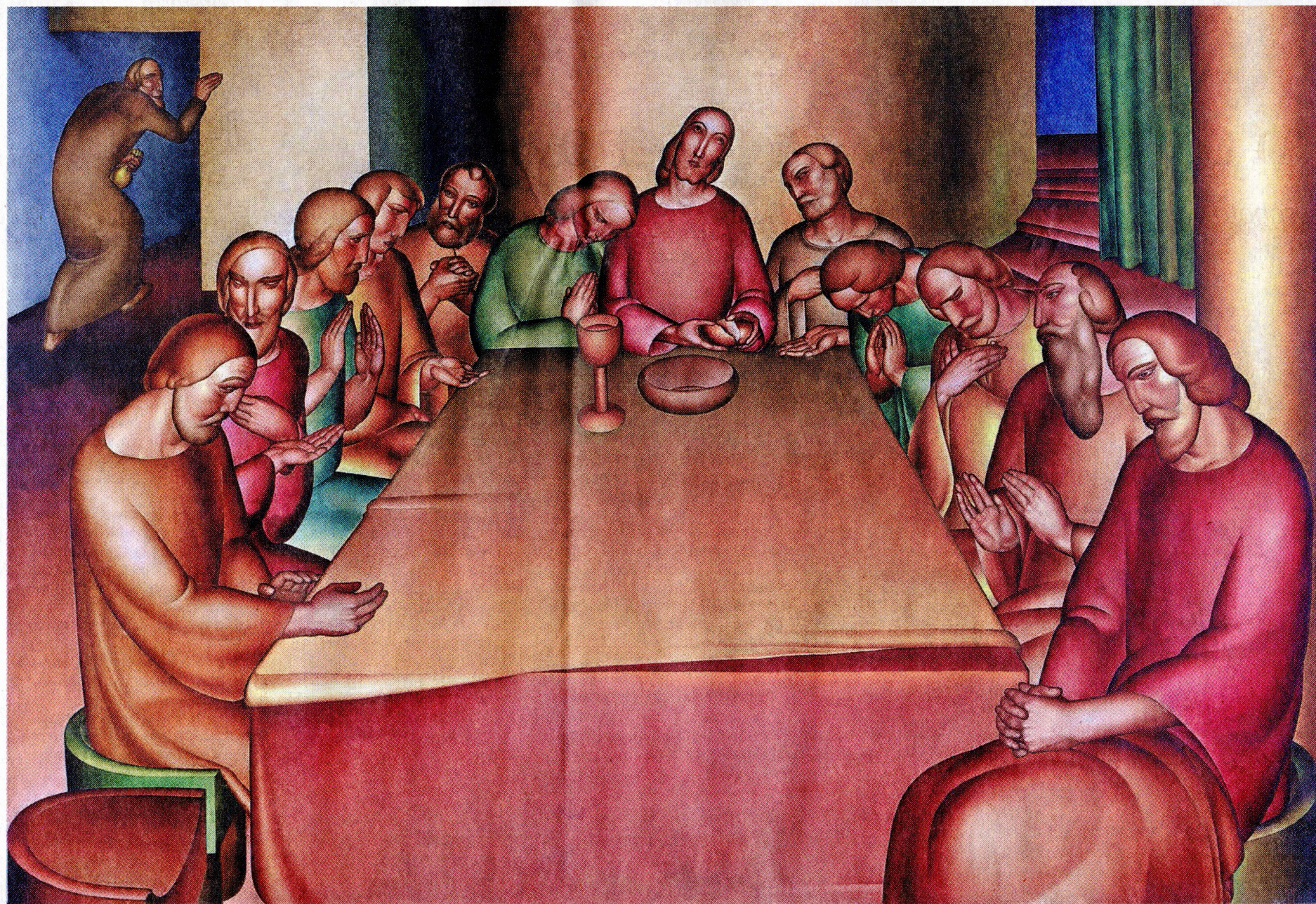
tradicionalno posvečali starejšim umetnostnim obdobjem – dočkala močno poškodovana, v zvitku. Gre za slikarski monument, visok 198 in širok 291 centimetrov, ki bo na ogled po zahtevnem restavriranju pod vodstvom Miha Pirnata ml. Kot je poudarila direktorica, si želijo tokrat seznaniti javnost prav z nekaterimi manj znanimi ali pozabljenimi Kraljevimi stvaritvami, ki so jih že v času nastanka postavljali v vrh likovne umetnosti tistega časa. Ob eksponatih iz Kostanjevce bodo seveda prisotna

tudi Kraljeva dela iz Narodne galerije. V njeni stalni postavitvi je prisoten z zgodnjo sliko *Za zvezdo* iz leta 1921.

Tudi dimenzije druge pomembne slike, ki ji na razstavi napovedujejo premiero po restavratorskih posegih, so impresivne, celo še nekaj večje. Gre za 316 centimetrov visoko in 200 centimetrov široko *Salomo* iz nekdanje Bežkove vile v Kranju, ki je nastala leta 1931 in je pomembna nova pridobitev zbirke kostanjeviške galerije, sicer tesno povezana s Kraljevo poslikavo župnijske cerkve Presvete Trojice na Katinari istega leta, ki jo umeščajo v vrh njegovega sakralnega slikarstva. Tudi slika na platnu je simbolno vpeta v kontekst primorske izkušnje pod italijanskim fašizmom; Milovanović v tem kontekstu njeno ikonografijo bere kot diagnozo razmerja med oblastjo in podjarmljeni skupnostjo, pri čemer nasilje ni naključno, temveč je institucionalizirano, estetsko urejeno in ideološko podprto. Ob tej sliki bodo na ogled tudi nekatere druge nove pridobitve kostanjeviške galerije, denimo zgodnja portreta Antona in Neže Avsenek.

Opus Toneta Kralja ostaja z umeščenostjo njegovih del v stalne zbirke, vračanjem umetnostnozgodovinske stroke k njemu in ponatisti knjig z njegovimi ilustracijami zimzeleno prisoten. Domet njegove umetnosti je privlačna tema za raziskave z različnih zornih kotov. Veliko retrospektivo so mu leta 1998 postavili v Moderni galeriji, v Kostanjevici so novo postavitev njegove stalne zbirke postavili leta 2013, v Muzeju novejši in sodobne zgodovine so leta 2023 postavili projekt *Kruha in iger: slikarstvo Toneta Kralja 1941–1945*, lani pa so ga ob 50. obletnici smrti z razstavo predstavili tudi v Zavodu sv. Stanislava.

Odmevna je bila knjižna študija *Tone Kralj in prostor meje* iz leta 2016, v kateri je Egon Pelikan postavil v nov kontekst Kraljevo protifašistično cerkveno stensko slikarstvo ob slovensko-italijanski etnični meji. Ta pomembni segment njegovega dela – gre za umetniško markiranje zahodne slovenske etnične meje, kakršno v Evropi ni imelo para – bo tokrat dostopen z dokumentarcem *Tone Kralj in prostor meje avtorjev*, ki ga je ob Pelikanu pripravil režiser Marko Radmilović. Osvetljuje slikarjevo delovanje za rapalsko mejo po prvi svetovni vojni, ko je v približno 50 primorskih cerkvah ustvaril monumentalne poslikave, z izrazito etično držo izrazil odpor do totalitarnih režimov in sočutje do trpečih Primorcev, slogovno gledano pa soočil cerkveno tradicijo z modernističnim slogom.

Tone Kralj: *Zadnja večerja*, 1928–1929, olje na platnu FOTO NARODNA GALERIJA

RAZSTAVA

TONE KRALJ: VIZIONARSKI MISTIK

**Narodna galerija, Ljubljana,
ob 19. uri**

Tone Kralj je eden izmed najbolj prepoznavnih slovenskih likovnih ustvarjalcev, izjemen tudi v evropskem merilu, z značilno, etično zaznamovano držo z močno izraženim socialnim čutom. Sodi med tiste ustvarjalce, katerih delo se zaradi izrazite avtorske poti upira ponostavljenim slogovnim in ideološkim oznakam, ki so ga regionalno bodisi umeščale pretežno kot sakralnega slikarja bodisi iskale predvsem nacionalno-ikonografski kontekst njegovega ustvarjanja. Razstava je zasnovana na izboru štiriinosemdesetih del iz zbirke Narodne galerije in Galerije Božidar Jakac, kjer je ob ustanovitvi leta 1974 Tone Kralj dobil tudi stalno postavitev del iz *Zbirke Toneta Kralja*, s čimer je bilo njegovo delo umeščeno v trajnejši muzejski kontekst. Razstava, ki bo na ogled do 30. avgusta, se osredotoča predvsem na obdobje med letoma 1919 in 1940, ko se je Kraljev izraz oblikoval v dialogu z evropskimi modernističnimi tokovi, od simbolizma in ekspresivne figurlike do nove stvarnosti in monumentalnega realizma. **R. L.**

FOTO ARHIV GALERIJE
BOŽIDAR JAKAC